

Materialen: eigenschappen, selectie en duurzaamheid

M1. Inleiding & maatschappelijk belang

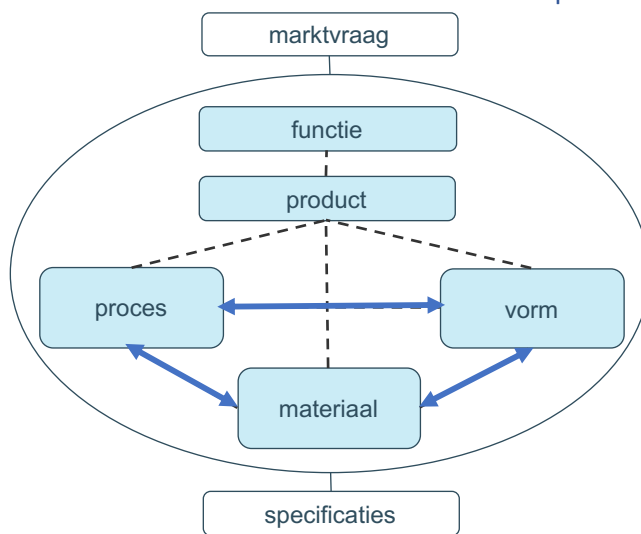
Systeem perspectief

- Geopolitieke, economische, energie- en milieuaspecten → materiaalselectie

Materiaal perspectief

- Materiaaleigenschappen, verwerking, microstructuur → toepassingen

M2. Materiaalfamilies en ontwerpstrategie

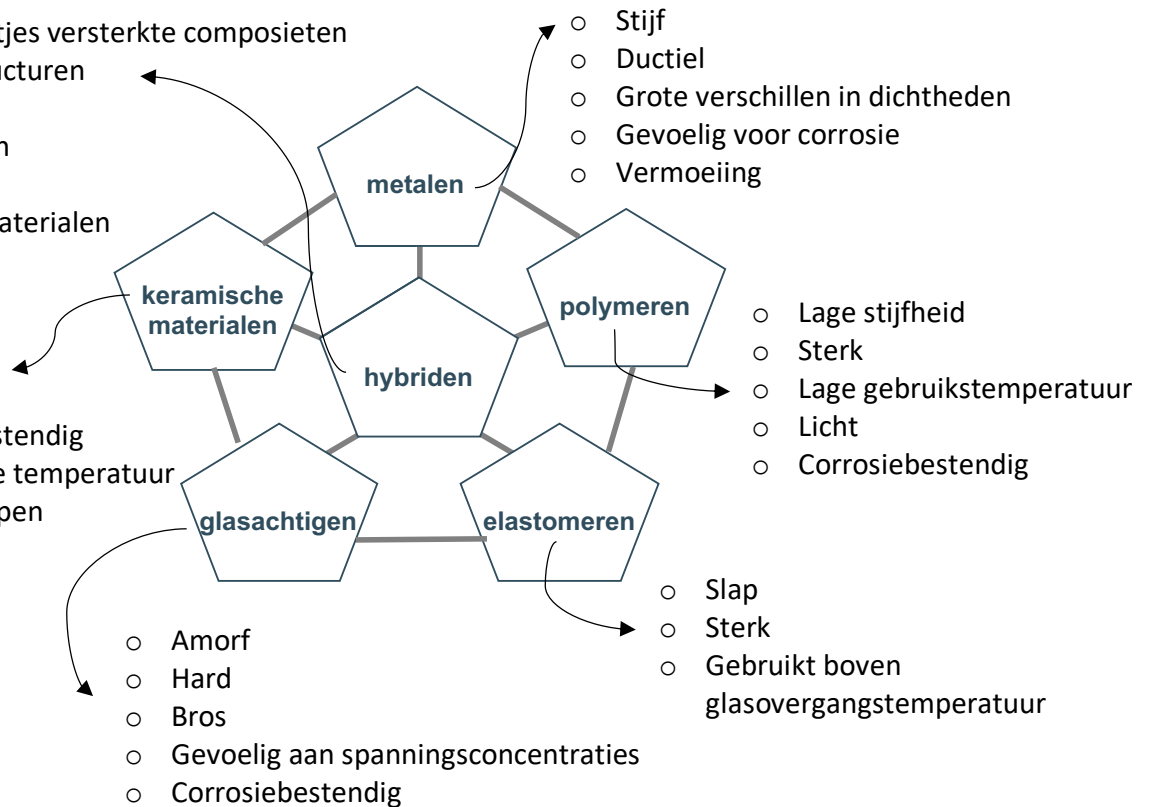
Materiaaleigenschappen

- Mechanische eigenschappen
  - Stijf/slap: E
  - Sterk/zwak: σ_y
  - Taai/bros: K_{Ic}
  - Zwaar/licht: ρ
- Thermische eigenschappen
  - Gebruikstemperatuur: T_{max}
  - Thermische expansie: α
  - Geleidbaarheid: λ
  - Diffusiviteit: $a \sim \frac{\lambda}{c_p}$
- Elektrische eigenschappen
  - Specifieke weerstand: ρ_e
  - Diëlektrische eigenschappen
- Magnetische eigenschappen
- Optische eigenschappen
- Chemische eigenschappen
- Ecologische eigenschappen

Materiaalfamilies

- Vezel en deeltjes versterkte composieten
- Sandwich structuren
- Schuimen
- Kabels/draden
- Laminaten
- Natuurlijke materialen

- Stijf
- Hard
- Bros
- Corrosiebestendig
- Goede hoge temperatuur eigenschappen

Vormgevingstechnieken

Grondstoffen

Primaire vormgeving (gieten, walsen, spuitgieten, additive manufacturing)

Secundaire processen (bewerken, warmtebehandeling, verspanen, boren, ...)

Verbindingstechnieken (lassen, lijmen, ...) & oppervlaktebehandeling (anodiseren)

Eindproduct

Ontwerpstrategie

1. Concept bedenken
2. Materiaal, vorm en proces kiezen

Vertaalslag:

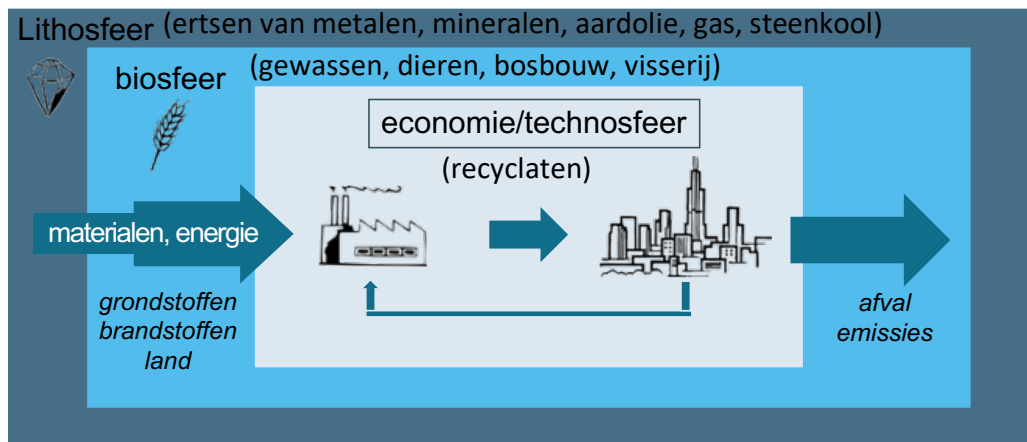
- Functie
- Beperkingen → screening
- Objectief → ranking
- Vrije variabelen

3. Detailleren en optimaliseren

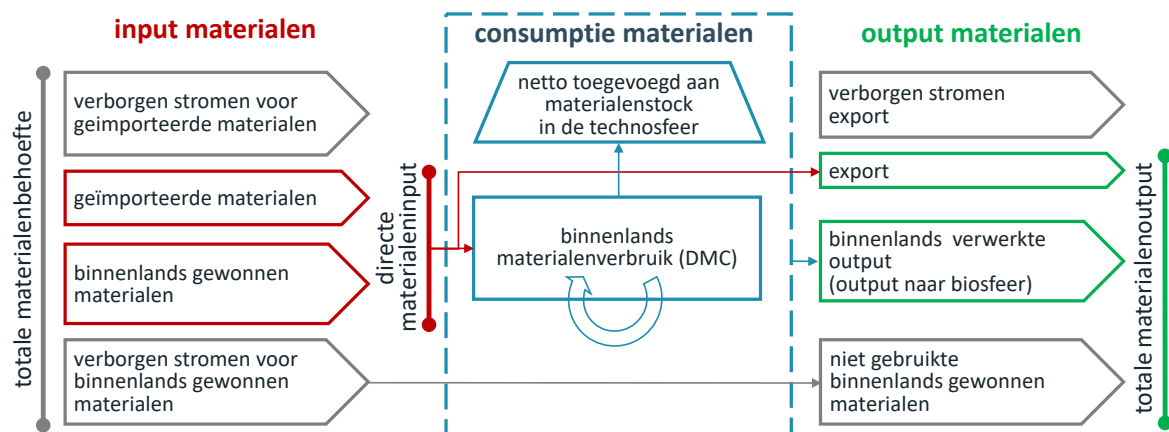
M3. Grondstoffen, materiaalconsumptie en milieueffecten

Oorsprong van materialen

Industrieel metabolisme

Materiaalconsumptie

Materiaalbehoefte stijgt exponentieel!

Grondstoffen schaarste

- Absolute schaarste
  - Statische >< dynamische uitputting
  - Betera prospectie of beter ontginningstechnologie mogelijk
  - Armere grondstoffen
- Structurele schaarste
  - Metalen enkel als bijproduct van andere metalen
- Economische schaarste
  - Geopolitiek – kritieke materialen

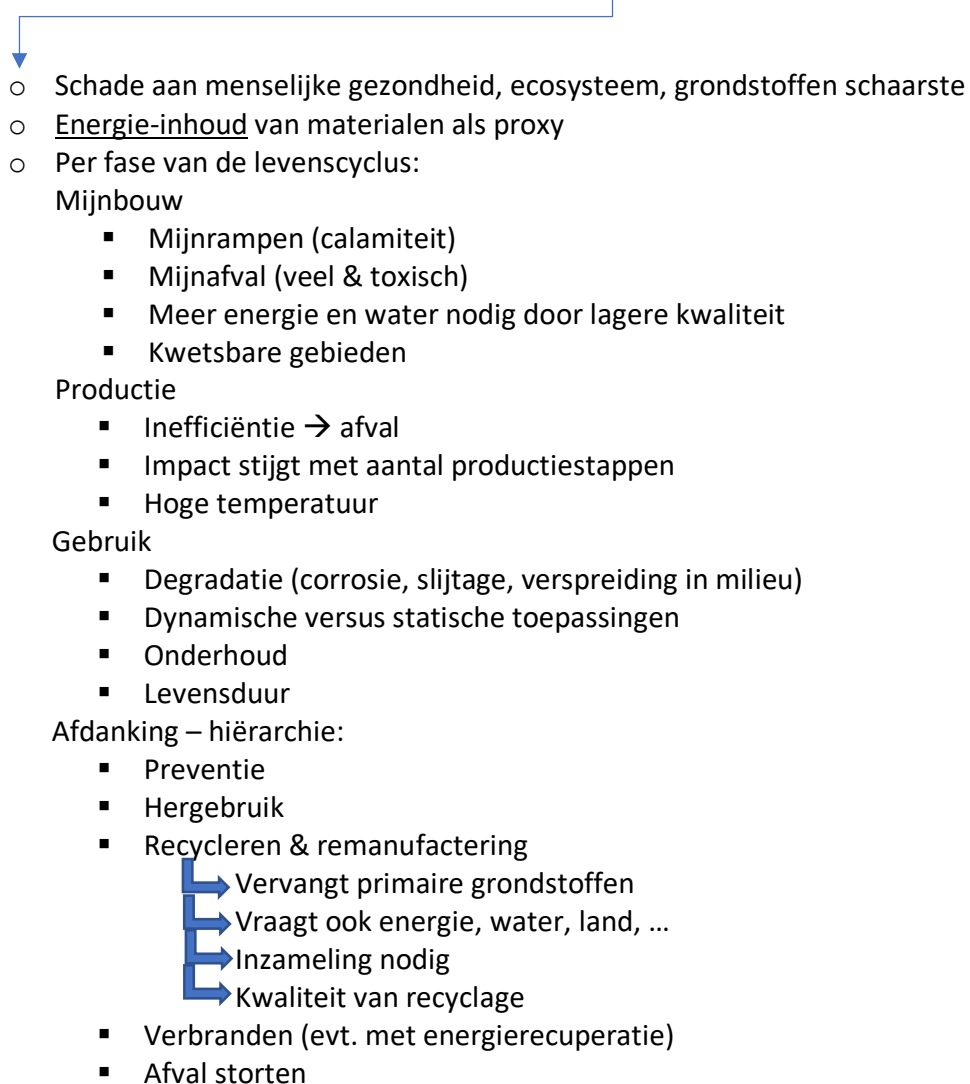
→ Prijzendans van grondstoffen

→ Relatieve of absolute ontkoppeling nodig

Milieu-impact

DPSIR framework:

Drivers – Pressures (milieudruk) – State (milieueffect) – Impact – Responses

Biomassa: impact

• Landgebruik • Meststoffen en pesticiden • Water-intensief • Energie-intensief		• Vervangt vaak aardolie • Extra functionaliteiten (biodegradeerbaar, CO₂ neutraal, geluiddempend, ...) • Soms energie-efficiënter

Duurzaamheid: people, profit, planet

- IPAT vergelijking: $\text{Impact} = P (\text{bevolkingsaantal}) * A (\text{welvaart}) * T (\text{technologie})$
- Kaya vergelijking: $\text{emissie van een economie} = \text{bevolking} * \text{welvaart (bbp) per bevolkingsaantal} * \text{energie per bbp} * \text{emissie voor die energie}$
- Principes van Herman Daly: behoud van natuurlijk kapitaal
  - Gebruik hernieuwbare bronnen < regeneratiesnelheid
  - Gebruik hernieuwbare bronnen < ontwikkeling substituten
  - Effluenten in omgeving < capaciteit tot assimilatie

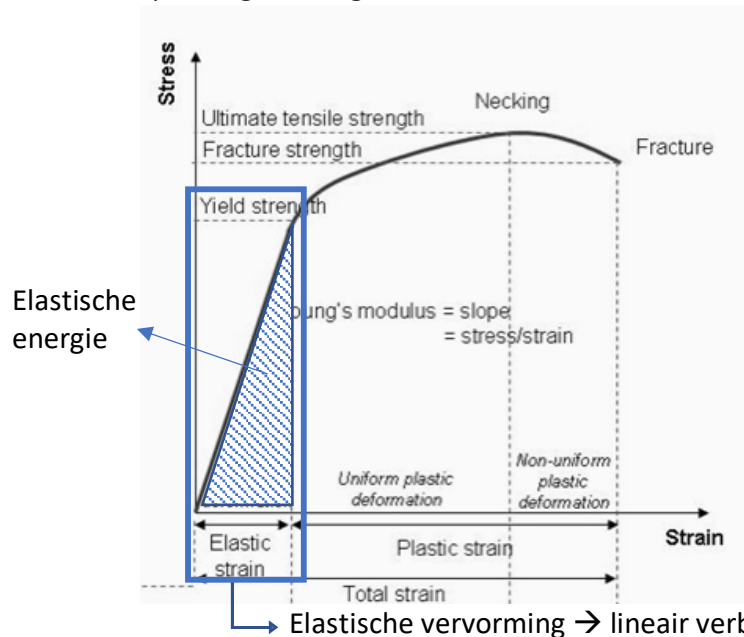
M4. Stijfheid en dichtheid

- Stijfheid: elasticiteitsmodulus E
- Massa: dichtheid ρ
- Beide niet afhankelijk van microstructuur, maar van atoomgewicht en kristalstructuur

Metten van stijfheid en dichtheid

- Dichtheid: wet van Archimedes
- Stijfheid
  - Meten van frequentie van trillingen
  - Trektest

Spanning-rek diagram

→ Elastische vervorming → lineair verband: wet van Hooke $\sigma = E \cdot \epsilon$

Spanning

Trek/druk → $\sigma = E \cdot \epsilon$

Schuifspanning → $\tau = G \cdot \gamma$

Druk langs alle kanten → $p = K \cdot \Delta$

- Coëfficiënt van Poisson
- Wet van Hooke in 3D

Manipuleren van stijfheid en dichtheid

- Composieten (hybriden)
  - Dichtheid via mengregel
  - Modulus: boven limiet (parallele belasting) en onder limiet (serie belasting)
- Schuimen (materiaal met holtes)

Fysische achtergrond

Atomaire structuur

- Grote bindingsenergie per nucleon → stabiel
- Valentie-elektronen bepalen chemisch karakter
  - Elektropositieve atomen geven gemakkelijk e^- af (links in tabel)
  - Elektronegatieve atomen nemen gemakkelijk e^- op (rechts in tabel)

Atoomvolume: hangt cyclisch samen met aantal valentie-elektronen

- Shielding of screening = opgevolde schillen zwakken aantrekkingskracht nucleus af:
 $Z_{\text{eff}} = Z - S$
- Afstoting tussen negatieve valentie-elektronen en schillen

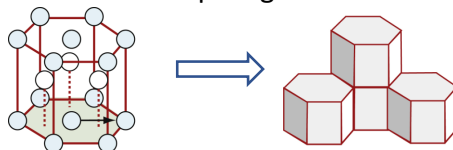
Interatomaire bindingen

Cohesieve energie H_c = energie nodig om atomen volledig te scheiden

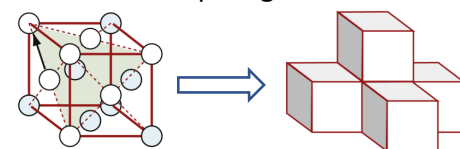
- Metallisch
    - Tussen metaalatomen
    - Elektronenwolk
  - Ionisch
    - Combinatie sterk elektronegatief en -positief atoom (verschil > 1,7)
    - Globale lading neutraal
  - Covalent
    - Gedeelde valentie-elektronen
    - Verschil in elektronegativiteit < 1,7 → polaire binding
    - Verschil in elektronegativiteit < 0,4 → apolaire binding
    - O.a. koolstof: hybridisatie van orbitalen
  - Van der Waals
    - Dipool-dipool door beweging of permanent
- H_c (van der Waals) < H_c (metallisch) < H_c (covalent) < H_c (ionisch)

Atoomstapeling

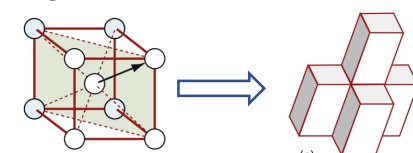
- Kristallijn = geordend gestapelde eenheidscellen (vb. meeste metalen en keramieken)
  - Dichtste bolstapeling: HDP

- Dichtste bolstapeling: KVG

- KRG

→ Hiertussen zitten holtes

- Amorf = niet-geordend gestapeld (vb. polymeren (of semi-kristallijn), metalen en glazen indien te snel afgekoeld)

Fysische oorsprong van dichtheid

- Atoommassa
- (Atoomvolume)
- (Atoomstapeling)

Fysische oorsprong van E-modulus

- Atoomvolume: kleiner volume = meer bindingen per eenheid volume = stijver
  - Arbeid om H_C te overwinnen $\rightarrow KV_m = C \cdot H_C \rightarrow$ via coëfficiënt van Poisson: E
  - Energie rond evenwichtstoestand $\sim$ veer $\rightarrow$ bindingsstijfheid $\rightarrow E$

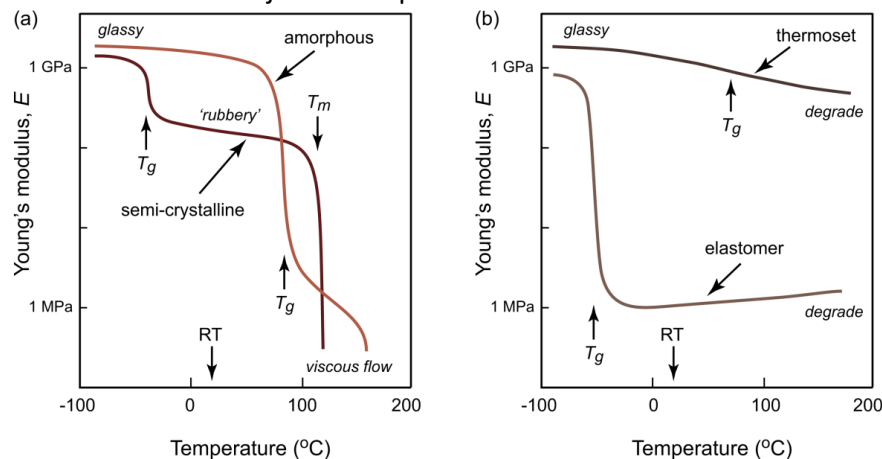
Polymeren

Ruggengraat van covalent gebonden C-atomen & ketens met van der Waals bindingen

$\rightarrow$ lage bindingsstijfheid tussen ketens

$\rightarrow$ lage E , tenzij cross-links!

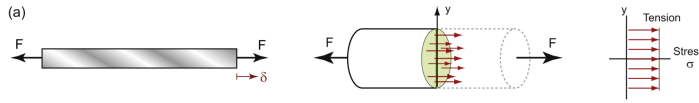
E-modulus afhankelijk van temperatuur:

- Amorfe polymeren: thermoplasten
  - Geleidelijke overgang
  - Bij T_g smelten van der Waals bindingen, maar haken eerst nog vast
  - Goed recycleerbaar
- Semi-kristallijne polymeren: thermoplasten
  - Omwille van kristallijne zones langere rubberachtige fase
  - Smelten uiteindelijk $\rightarrow$ goed recycleerbaar
- Amorfe polymeren met cross-links: thermoharders
  - Smelten niet bij T_g door cross-links
  - Degradieren /branden uiteindelijk
- Amorfe polymeren met enkel cross-links: elastomeren
  - Heel lage T_g : viskeus bij kamertemperatuur
  - Smelten niet door cross-links, maar degraderen/branden

M5. Ontwerpen met stijfheid

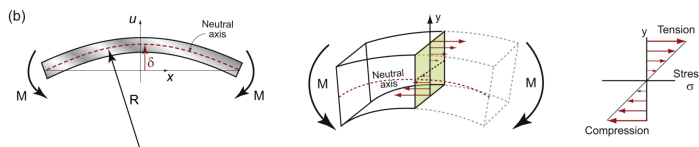
- Elastische verlenging δ

$$a) \delta = \epsilon L_0 = \frac{F L_0}{A E}$$

- b) Stijfheid S

- Elastische doorbuiging

- a) Kromming κ

$$b) \text{Moment } dM = dF \cdot y = \sigma dA \cdot y = E \epsilon dA \cdot y = E \frac{(R+y) d\theta - R d\theta}{R d\theta} dA \cdot y = E \frac{y}{R} dA \cdot y$$

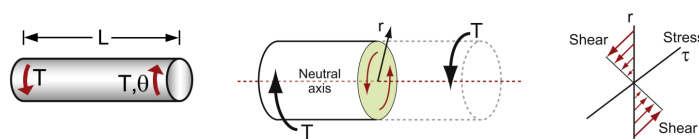
$$\rightarrow M = E \frac{1}{R} \int_{\text{doorsnede}} y^2 dA = E I \kappa \text{ met } I = \text{traagheidsmoment in buiging}$$

- c) Buigstijfheid $E I$

- d) Maximale doorbuiging S

afhankelijk van verdeling externe belasting en soort bevestiging

- Torsie τ

$$a) \text{Torsie veroorzaakt een verdraaiing per lengte-eenheid: } \frac{\tau}{r} = \frac{T}{K} = \frac{G \gamma}{r} = \frac{G \theta}{L}$$

met K = traagheidsmoment in torsie

- b) Torsie stijfheid $G K$

- Knik (elastisch)
- Trillingen

Materiaalindices

Vertaalslag: functie – beperkingen – objectief – vrije variabelen

Performantie = f (functionele vereisten, geometrische parameters, **materiaaleigenschappen**)

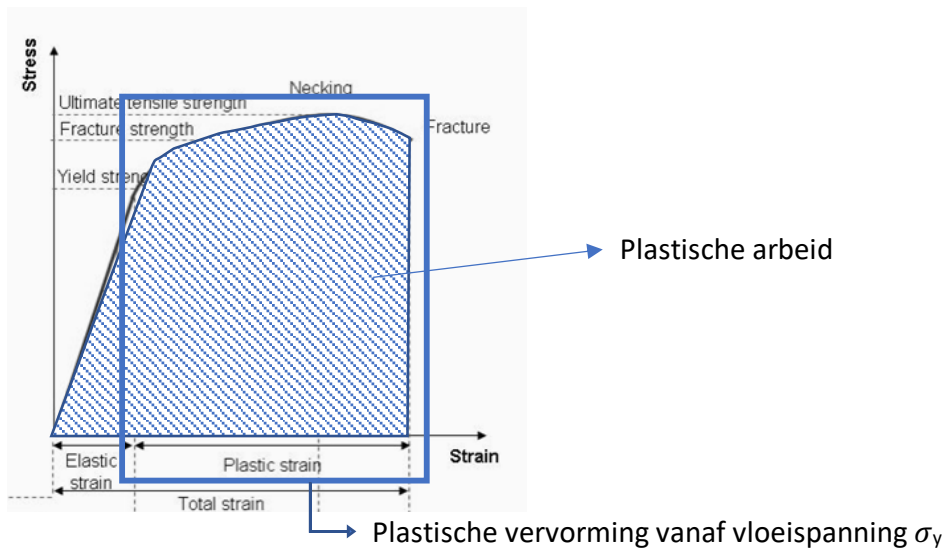
Ranking: max. performantie = max. **materiaalindex**

→ optimale materiaalkeuze voor alle functionele vereisten en geometrische parameters!

Vormfactor $\phi = \frac{I}{I_{\text{vierkant}}} = \frac{12I}{A^2}$ indien equivalente oppervlakte A

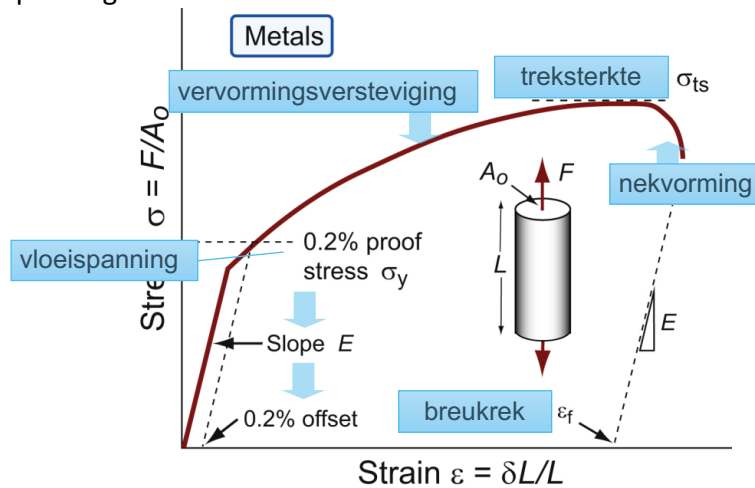

M6. Plasticiteit

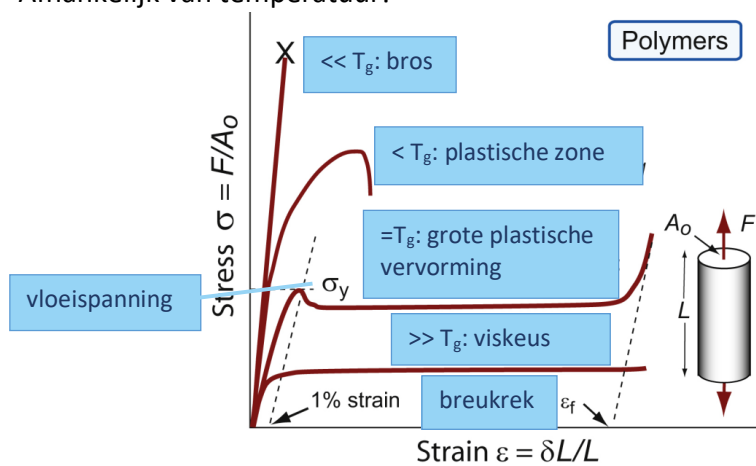

Sterkte

- Spannings-rek curve: metaal

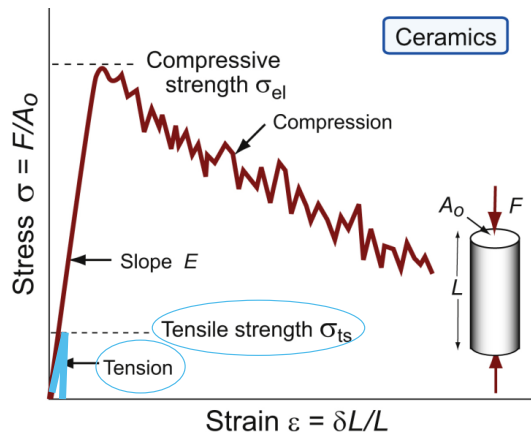

- Spannings-rek curve: polymeer
Afhankelijk van temperatuur!

- Spannings-rek curve: keramiek

Druk >> trek

- Alternatief: hardheid als maat voor sterkte

Reële spanning en rek

- Nominale spanning $\sigma_n = \frac{F}{A_0} = \frac{F}{A} \left(\frac{L_0}{L} \right)$ wegens behoud van volume $A L = A_0 L_0$
- Nominale rek $\epsilon_n = \left(\frac{L - L_0}{L_0} \right) = \left(\frac{L}{L_0} \right) - 1$
 $\rightarrow$ Reële spanning $\sigma_t = \frac{F}{A} = \sigma_n \left(\frac{L}{L_0} \right) = \sigma_n (1 + \epsilon_n)$
 $\rightarrow$ Reële rek $\epsilon_t = \int_{L_0}^L \frac{dL}{L} = \ln \left(\frac{L}{L_0} \right) = \ln(1 + \epsilon_n)$
- Reële spanning en rek kunnen opgeteld worden bij verschillende vervormingen

Oorsprong van sterkte en ductiliteit

- Ideale sterkte
  - Kracht waarbij atomen los komen $F_{\max} \cong \frac{S a_0}{10}$
  - Ideale spanning $\sigma_{ideaal} = \frac{F_{\max}}{a_0^2} \cong \frac{S}{10 a_0} = \frac{E}{10}$
 $\rightarrow$ wordt in realiteit niet behaald
- Kristalroosterfouten
  - Puntdefecten
    - Vacatures
    - Substitutionele vaste oplossing (vervangingsatomen)
    - Interstitiële vaste oplossing (extra vreemde atomen)
  - Oppervlakte-defecten
    - Korrelgrenzen
    - Precipitaten
  - Lijn-defecten: **dislocaties**
    - Randdislocatie >< schroefdislocatie
    - Microscopisch vele dislocaties $\rightarrow$ macroscopische vervorming
    - Arbeid afschuifspanning $W = \tau L_1 L_2 b$
    - Arbeid tegen weerstand $W = f L_1 L_2$
    - Lijnspanning T

$$\left. \begin{array}{l} W = \tau L_1 L_2 b \\ W = f L_1 L_2 \end{array} \right\} f = \tau b$$